HACI BEKTAŞ VELİ

(1209 - 1271)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

HACI BEKTAŞ VELİ KİMDİR?

"Dervişlik, hırkada, tac'da değildir
Hararet nardadır, sac'da değildir
Her ne arar isen insanda ara
Kudüste, Mekke'de, Hac'da değildir"

Gerçek ismi, Seyyid Muhammed bin İbrahim Ata olan Hacı Bektaş Veli, Horasan'nın Nişabur şehrinde doğdu. Yaşamına ilişkin bilgiler çok sınırlı olmakla beraber genellikle bir çok tarihçi tarafından (1209 - 1271) yılları arasında yaşadığı kabul ediliyor.

İlk eğitimini Ahmet Yesevi'nin müridlerinden olduğu iddia edilen Lokman Parende'den aldığı, Hacı adını ise, Lokman Perende Hac'da iken, ona ruhbağı (telepati) yoluyla yaptığı ziyaret nedeniyle aldığı söyleniyor..

Tahsilini ve manevi terbiyesini Horasan'da tamamlayan Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya geldikten sonra Kırşehir civarındaki Sulucakarahöyüğe (Hacıbektaş) yerleşti ve dergâhını kurdu. Hayatının geri kalan kısmını burada tamamlayan Hacı Bektaş Veli, Türk gelenek ve göreneklerini İslam inancı ile birleştiren, sevgi, ahlâk ve hoşgörüye dayalı felsefesini geniş halk kitlelerine ulaştırdı.

1271 yılında vefat eden Hacı Bektaş Veli'nin türbesi ile müzesi, Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde bulunmakta ve her yıl ağustos ayında anısına anma törenleri düzenlenmektedir.

BAZI ESERLERİ:
Vilâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Veli
Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Velî
Şathiyye
Kitâbü'l-Fevâ'id (Yararlı Öğütler)
Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat - ı Ayniyye
Hurde - Name
Şerh-i Besmele (Fatiha tasviri)
Üss- Ül – Hakika

ŞİİRLERİ:

ŞİİRLER - 1

Dostumuzla beraber yaralanır kanarız
Her nefesde aşk ile yaradan'ı anarız
Erenler meydanına vahdet ile gir de gör
Kırk budaklı şamdanda, kırkımız bir yanarız.

***

Malım, mülküm, servetim, hepsi evde kaldı
Oğlum, kızım, akrabam, geçtiğim yolda kaldı
Dostlarımdan birisi, benden hiç ayrılmadı
Allah için yaptığım iyilikler bende kaldı.

***

İlim, irfan mürşittir karanlıkları koğar
İnsanları cehalet, gaflet bunaltıp boğar
Gönüllerde parlayan, o saadet güneşi
Şark ile garp'den değil, gerçek inançtan doğar...

***

Eğer hakka talipsen, her an ona doğru ak
Kainat kitabına, irfan gözü ile bak
Yolumuzun esası, çalışmaya bağlıdır.
Ayağa kalkacaksan, bari hizmet için kalk

***

Adem'de değil mi sohbet mesani
Adem'de değil mi ayet- el kürsî
Sen seni bilirsen yüzün Hüda'dır
Bilmez isen, hak senden cüdadır
(Alevi Bektasi Şiirleri Antolojisi Cilt 1, S. 49-50)

ŞİİRLER – 2 *

- I -

Haktan emrolundu geldim cihana
Gözüm açtım mail oldum uyurca. (ol burca)
Kamil oldum, hak kelamın okudum,
Elif kaddim, dal yazıldı uyurca (ol burca)

Konaktan bezirgan çıkagörünce
Ne gündüzüm gündüz, ne gecem gece.
Bir burç vardır cümle burçlardan yüce,
Muhammed mirac'a çıkar uyurca (ol burca)

Alnımıza yazılıptır yazılar,
Mürid olan mürşidini arzular,
Yeryüzünde yer kalmadı gaziler
Ar yüzünden bir yol gider uyurca (ol burca)

Gökte uçan Cebrail'dir biridir,
Bir gül vardır Muhammed'in nurudur, (teridir)
Bir kapusu Şah - ı Merdan Ali'dir,
Elvan elvan nurları yağar uyurca (ol burca)

Hacı Bektaş Veli arayıp bulmuşam,
Erenler deminden bir pay almışam,
Bir hakikat deryasına dalmışam
Her gönülden bir yol gider uyurca. (ol burca)

- II -

Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilinde
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda kadın erkek farkı yok
Noksanlık, eksiklik senin görüşlerinde. (gönülde)

Sevgi muhabbeti kaynar yanan ocağımda
Bülbüller şevkle gelir, gül açar bağımızda
Hırslar, kinler yok olur aşkla meydanımızda
Arslanlar, ceylanlar dosttur kucağımızda

- III -

Dervişlik, hırkada, tac'da değildir
Hararet nardadır, sac'da değildir
Her ne arar isen insanda ara
Kudüste, Mekke'de, Hac'da değildir

Sakın bir kimsenin, gönlünü yıkma
Gerçek erenlerin, sözünden çıkma
Eğer insan isen ölmezsin korkma
Aşığı kurt yemez uc'da değildir.

(Alevi Bektasi Şiirleri Antolojisi Cilt 1, S. 50-51)

(*) Hacı Bektaş Veli'ye ait olması muhtemel şiirler

ONUN İÇİN:

ARZULAYIP SANA GELDİM

Arzulayıp sana geldim
Pirim Hacı Bektaş Veli
Eşiğine yüz sürdüm
Pirim Hacı Bektaş Veli.

Güvercin donunda oturur
Taşlar şehadet getirir
Cümle çiğleri pişirir
Pirim Hacı Bektaş Veli

Bahçede gördüm gülünü
Erenler sürdü demini
İmam Rıza'nın torunu
Pirim Hacı Bektaş Veli

Balım Sultan er koçağı
Keser kılıncı bıçağı
Oldur erenler çiçeği
Pirim Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim
Erenler demine düştüm
Ak cenneti gördüm coştum
Pirim Hacı Bektaş Veli

Kırkbudak'ta şem'a yanar
Abdalları semâ döner
Dolusundan içen kanar
Pirim Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ım gerçek veli
Geçmem ben şunlardan beli
Doksan bin Horasan eri
Başı Hacı Bektaş Veli.

PİR SULTAN ABDAL
(16 . yy.)

(Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi Cilt 2, S. 20)

BİZ DE HANEDANA GİDEK DER İDİK

Biz de hanedana gidek der idik
Mihman canlar bize safa geldiniz
Her sabah her sabah yüzüm üstüne
Mihman canlar bize safa geldiniz.

Beli dedik bir gerçeğin destine
Canım kurban olsun Hakk'ın dostuna
Her sabah her sabah yüzüm üstüne
Mihman canlar bize safa geldiniz.

Tuttuğumuz bir gerçeğin elidir
Gittiğimiz imamların yoludur
Serçeşmemiz Hacı Bektaş Veli'dir
Mihman canlar bize safa geldiniz.

Gitti yoldaşlarım kaldım yalnız
Bağçede açılur gonca gülümüz
Şeker muhabbetiz tatlı dilimiz
Mihman canlar bize safa geldiniz.

Baykuş gibi ne beklersin viranı
Şükür olsun seni bize vereni
Sultan Hatayi' nin işi yereni
Mihman canlar bize safa geldiniz.

ŞAH İSMAİL
(Hatâyî)
(1487 - 1524)

(Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi Cilt 2, S. 164)

DÜN GECE SEYRİMDE BÂTIN YÜZÜNDE

Dün gece seyrimde bâtın yüzünde
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi gördüm
Elif taç başında nikap yüzünde
Aslı imam nesli Ali'yi gördüm.

İçtim ol doludan aklım yitirdim
Çıkardım kisvetim ikrar getirdim
Menzil gösterdiler geçtim oturdum
Kemend ile bağlı belimi gördüm

Geçti seccadeye kendi oturdu
Cemali nurundan çırağ uyandı
İşaret eyledi sakiler sundu
Bize Hak'tan gelen doluyu gördüm

Mürşid eteğinden tutmuşum destim
Bu idi muradım irişti kastım
Bilmem sarhoş muyum neyim, ben mestim
Erenler verdiği doluyu gördüm

Kalender Abdal'ım koymuşum seri
Şükür kurban kestim gördüm didârı
Erenler serveri, gerçekler eri
Sultan Hacı Bektaş Veli'yi gördüm.

KALENDER ÇELEBİ
(1476 -1528)

(Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi Cilt 2, S. 26)

HACI BEKTAŞ

Medet medet deyip kapına geldim
İsteğim dileğim ver Hacı Bektaş
İndim eşiğine yüzümü sürdüm
Kusurum günahım var Hacı Bektaş

Kul olanın elbet olur kusuru
Nesli Peygambersin cihanın nuru
Alisin Velisin Pirlerin Piri
Galma kusurlara Pir Hacı Bektaş

Horasandan ayak bastın Uruma
Mucizeler şahit oldu pirime
Bak şu vaziyete bak şu duruma
Eşin yok cihanda bir Hacı Bektaş

Geçmem dedin duvarımda sinekten
Yalan sadir olmaz ervah-ı pekten
Sana inanmışım ervahtan kökten
Sana inanmayan kör Hacı Bektaş

Sana yalvarıyor VEYSEL biçare
Yine senden olur her derde çare
Bir arzuhal sundum gâni Hünkâra
Keremin ihsanın bol Hacı Bektaş.

AŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU
(1894 - 1973)

(Âşık Veysel, Türk Büyükleri Dizisi: 123, S. 169)

HACI BEKTAŞ SEMAHI

Bütün evren semah döner
Hü hü Hacı Bektaş dost
Gökyüzünde delil yanar
Hü hü Hacı Bektaş dost

Biz acıyı bal eyleriz
Hakkımız helal eyleriz
Bize Bektaşi Can derler
Gidersek Hakka gideriz dost

Gökyüzünde uçan turna
Hü hü Hacı Bektaş dost
Feryadı Şahlar Şahına
Hü hü Hacı Bektaş dost

Hor olanı hoşlarız biz
Hak diyerek başlarız biz
Şeytan yaklaşamaz bize
İkiliği taşlarız biz dost

İlimsiz yol karanlıktır
Hü hü Hacı Bektaş dost
Bizde küsmek yaranlıktır
Hü hü Hacı Bektaş dost

Mahzuni ünümüz bizim
Bulunmaz kinimiz bizim
Cahil bize dinsiz demiş
Sevgidir dinimiz bizim dost.

AŞIK MAHZUNİ ŞERİF
(1939 – 2002)

HACI BEKTAŞ VELİ

Bir resimde bağdaş kurmuş oturuyor
Hacı Bektaş Veli. Evi gibi yeryüzü.

Bir bulut düşürmüş başını duruyor.
Onunla gidip gelen. Uzakta bellibelirsiz.

Beyaz, uzun kavuğu. Demek ki güneş var.

Kucağına almış bir ceylanı, bir aslanı.
Duruyorlar. Üç kişiler.

Hayvanları mı severdi Hacı Bektaş Veli?
Bilmiyoruz. Ama açıktı hep evinin kapısı.

Çizgili mintanı. Yalın. Düz.
Ta bileklerine değin uzuyor,
uzayıp orda kalıyor.

Yüzü? Uzun yüzü.
Sakallı, virdi okur gibi de önüne bakıyor.

Delik değil kulağı ve halkasız.

Yanında yeryüzü: Ağaçlar, sular, gök.
Her sabah okuduğu.

İLHAN BERK
(1918 - 2008)

(Kitaplar Kitabı, Seçme Şiirler, S. 99)

HACI BEKTÂŞ-I VELİ'DEN İLKELER

(O) bir yoldaştır ki
Yitirmeye kimse onu:
"Karanlıktır bilim üzre gidilmeyen yolun sonu.
Ne olursa olsun
Yeri: Yüreğinin ağırlığıncadır kişinin değeri.
Durup bekleme yüzünün güzelleşmesini
Davran biraz, silkin:
İyi mi olsun karşındaki,
Sen iyi ol ilkin.
Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu.
Yalnız bilgelerdir,
hem arı olan, hem arıtıcı olan.
Düşünceyi, eylemi, sevgiyi siz,
Tanrı'nın tadı biliniz.
Güneştir tokmağı
Gökyüzü bir davul,
Gümler gece gündüz:
"Ara bul."

Bir söz ki söyler işte
Dağlar, taşlar bağra bağra:
"Ne ararsan, kendinde ara."

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA
(1914 - 2008)

(Ankara İl Millî Eğitim Dergisi,
Sayı:75, Ocak-Şubat 2012, S. 71)

DÜZYAZILARI:

MAKÂLÂT'TAN SEÇMELER

"Vay ona ki, içinde kibir ve buğuz ve buhulluk (cimrilik) ve tamah ve öfke ve gaybet ve kahkaha ve maskaralık, bunlardan maada nice dürtü şeytan fiili ola; dışarıdan su ile yunup arınır mı? Şöyle bilesin kim arınmaz. Ve bu dediğimiz nesnenin biri bir kişide olsa, onun cümle taatı ve ibadeti ve ameli cümlesi boşuna olur. Vay ona ki, sekiz dürtüsü dahi bir kişide olursa hali nice ola. Pes ol kimse mutlak şeytan olur. Zira şeytanın şeytanlığı bu sekiz dürtü nesnededir."

"Amma, her kişi kim iman ten üzredir derse hatadır. Eğer can üzredir derse hatadır. Pes şöyle bilmek gerek kim, iman akıl üzredir."

"... Amma bizim sözümüz budurkim, rahman aslı kangidir, şeytan aslı kangidir. Bunu bilmek gerek. Pes imdi bilmek gerekkim, rahman

aslı imandır. Şeytan aslı gümandır. Velakin imana güman katmak düşvardır (zor). Zirakim, iman akıl üzeredir. Akıl sultandır, ve ten içinde naibdir. Pes, sultan gitse naib (vekil) nite dura. Mesela iman bir hazinedir. İblis uğrudur. Akıl hazinedardır. Hazinedar gitti, uğru hazineyi nitti."

"Ve dahi bir kavilde iman koyundur, akıl çobandır, iblis kurttur. Çoban gitti, kurt koyunu nitti."

"Ve hem dünyada alimler var. Kimi fıkıh, feraiz ilmin, kimi tefsir ilmin, kimi nahv ilmin, kimi hakikat hikmet ilmin bilür. Kimi beyan bilür, kimi hendese bilür."

"Ve hem dünyada bağı var. Pes nefes bağidir, nefese dileğin vermek dokuştur. Dünyada cuhud var, tersa var. Hilaf etmek var. Pes, günaha muti olmak cuhudlara benzer. Şer'e boyun vermemek tersaya benzer. Tamah kılmak hilafa benzer. Öykelenmek aslana benzer. Boşamak kakımak yılana benzer. Minnet bilmemek hiç nesnedir. Cehil gibidir. Kalennebi (Muhammed buyurur) 'Küllü şey'in şey'i el cehli la şey'i'. Manası budur kim, her nesne nesnedir, cahil hiç nesnedir."

"Her kim hak tealaya gönülden tanıklık vermezse mutlak kafirdir. Yahut dil tanıklık verüp gönül inanmazsa münafıktır".

"... Pes imdi için dolu kibirdir ve hasettir ve bahıllıktır ve, tama ve öyke, ve gaybet ve kahkaha ve masharalıktır. İmdi kangi Kitapta buyurdukim, bunların biri, iman ehli içinde olur."

(Alevi Bektasi Şiirleri Antolojisi Cilt 1, S. 52-53)

KİTÂBÜ'L FEVA'İD'DEN SEÇMELER
(Yararlı Öğütler)

- 1 -

Fakr aleminde her türlü varlığın belirtilerinde
soyutlanmak en iyisidir.
İlahi aşkın kıssasında dilsiz olmak en iyi davranıştır.
Ya Rabbi! Muhabbet şarabından bana bir kadeh ver,
Ve mutluluk bardağından da iyi bir sonuç ver.
Senden dileğim, dileksizlik amacından başka değildir.

Ey dileklerin amacı olan Hak, benim dileğim ver!
Ya Rab! Bana yokluğun kutsal yerinden sevdiğimi ver,
Umulur ki yoklukta işim daha iyi olsun.
Fanilik yolunda beni ne muhtar kıl ne mecbur kıl,
Yalnız AHMED-i Muhtar'ın ayağını başıma koy.

- 2 -

İki alemin yüzkaralısı ol sen bugün,
Ki yarın lâ'l yüzlü olmak yakındır.
Öyle bir renkle ol ki hiç bir rengi tutmasın,
İki cihanda yüzükaralık budur.

- 3 -

Beyan yolunda koşan at çok sür'atlidir,
Korkarım elimden yular kaçacak.
Dost her lahzada sana bakmaktadır,
Sen o'ndan gaflet edince o senden vazgeçer.

- 7 -

Eğer ilerlemek istiyorsan herkesin önüne atılma!

Merhem ve mum gibi ol, diken olma.
Hiç kimseden sana fenalık gelmesin istersen,
Fena sözlü, fena düşünceli ve fena huylu olma!

- 11 -

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinden semâ - ı sordular.
Dedi ki:
Semâ; hakikat ehline müstehaktır, ilim ehline mübahtır,
fısk ve fücûr ehline haramdır.

- 14 -

İnsanın cemali, sözünün güzelliğidir.
Ve kemali, işlerinin doğruluğundadır.
Yani insanın ziyneti ve güzelliği,
sözlerinin iyiliğindedir.
Kemali de işinin dürüstlüğündedir.

- 15 -

Dört şey büyüklüğe delildir:
İlmi aziz tutmak, haramdan sakınmak,
devlet büyüklerine saygı göstermek.
Hak yolunda gidenlerle durup oturmak.

- 16 -

Beş şey mutluluğun delilidir:
Doğru sözlülük, güzel ameller (ibadet ve işler),
olgunlaşma için gösterilen çaba,
helalından rızık arama ve
hâl ehli dervişlerle sohbet.

- 17 -

Beş şey her şeyin en yazığıdır:
Güneşe karşı yanan ışık,
Görmeyen göze karşı güzel yüz,
Çorak toprağa karşı güzel yağmur,
Karnı toka karşı hoş bir yemek,
Ve ahmaka karşı hak söz.

- 21 -

Şu beyan olunur (açıklanır) ki:
Arif'den her ne zuhur ederse, onu Cenab - ı Hak'dan geliyor görmek lazımdır. Zira ki arif mevt - i suri'den (maddi, bedensel ölümden) önce ölmüştür.
Cenab - ı Hak onda tasarruf eder (özgürce davranır, hizmet ettirir) Cenab - ı Hak'kın kudret elleri için onun elleri öyle bir araçtır ki bir katibin elindeki kalem gibidir.

- 26 -

- Sevgiyle dol.
- Huzur ve mutluluk teslimiyettir.
- Kendini temizleyemeyen başkasını temizleyemez.
- Dünyada özünü düzelten ahirette azaptan kurtulur.
- Ayağa kalkarsan hizmet yapmak için kalk.
- Eğer konuşacaksan hak ile konuş.
- Nefsin boynunu vur huzur bul...

(Alevi Bektasi Şiirleri Antolojisi Cilt 1, S. 53-57)

SEÇME SÖZLER

- I -

- Oturduğun yeri pak et, kazandığın lokmayı hak et.

- Ulfet (buluşma) hem zehirdir, hem panzehirdir

- Çalışmadan geçinenler, bizden değillerdir.

- Mülk alimin şeytanıdır.

- Marifet, nefsi silmek değil, bilmektir.

- Alimin uykusu cahilin ibadetinden üstündür.

- Okunacak en büyük kitap insandır.

- Eline, diline, beline, işine, eşine, aşına sahip ol.

- Yetmişiki milletin hepsine aynı nazarla l?ak.

- Asalet, duruluk ve doğruluktur.

- Hak güneşten daha zahirdir.

- Asıl körlük, nankörlükdür.

- En büyük keramet, çalışmaktır

- İmanın kemali, ahlak güzelliğidir.

- Mürşit, alıcılık değil, vericiliktir.

- İnsanın cemali sözünün güzelliğidir.

- Gözü ileride, gönlü geride olan kimse, yola gidemez.

- Zahiri hüsn-i ebed (huy güzelliği), batmi hüsn-i ebedin (iç güzelliği) ünvanıdır.

- Fikirsiz alim Nuh'suz gemidir, zikirsiz derviş nursuz kandildir.

- Fakir o kimsedir ki, onun Allah'tan başka kimseye ihtiyacı olmaz.

- Kibir, bele bağlanmış taşa benzer, onunla ne gidebilir, ne de havada uçabilirsin.

- Sevgi seven kişiyi niteliklerinden geçirmek ve sevgiliyi kişiliğiyle kanıtlamaktır.

- İlim hakikata giden yollan aydınlatan ışıktır.

- Arif odur ki, dünyadan ve onda olan nesnelerden haberi olmaz.

- Göze nur gönülden gelir.

- Kendini temizleyemeyen başkasını temizleyemez

- Bambaşka bir halde yaşayan, ama o halinde Allah'ı arayan kimsenin tutumu, Kur'an okuyan fakat gönlü Allah'da olmayan kimseden hayırlıdır.

- İslamın temeli ahlak, ahlakın özü bilgi, bilginin özü akıldır.

- Yolumuz, ilim irfan ve insanlık sevgisi üzerine kurulmuştur.

(Okunacak En Büyük Kitap insandır, S. 206-207, R. Yörükoğlu)

- II -

- Dört türlü cömertlik vardır. Mal cömertliği Bay'lara (zenginlere), ten cömertliği: Gâzi'lere, gönül cömertliği: Âriflere, can cömertliği: Âşık'lara mahsustur

- İnsana candan aziz bir şey olmadığı gibi Cenab - ı Hakk'a da kul'dan yakın bir şey yoktur.

- İbadetin yeri başka, iş'in yeri başkadır.

- Gerçek bir derviş hiç kimsenin verdiği üzüntüden sıkılmaz ve kırılmaz. Cüvânmerd oldur ki kırılmağa değer kimseyi bile kırmaz .

- Fakirlik, her yoklukta sakin olmak ve her varlıkta elde olanı dağıtmaktır. Yani yokluk ile arası iyi olmak, onunla uyuşmak ve varlıktan kurtulmaktır. Her çeşit yoksulluktan korkan arabozucudur. Gerçek Fakir'in Hakktan gayrıya ihtiyacı yoktur.

- Mürüvvet, dost kardeşlerinin kusurlarını görmemezlikten, bilmemezlikten gelmektir. Onların zilletlerinden gaflettir.

- İki nesne en büyüktür: İlim (bilgi) ve Hilim (yumuşaklık). Bilgi ile doğruya (Çalab'a) yol görünür, yumuşaklık ile insanlara katlanılır.

(Bedri Noyan, Bektaşilik Nedir? S. 32)

- III -

- Bizim meclisimizin tarafı yoktur.

- Bizim semahımız ilahi bir aşktır.

- Dinine dizlerinle değil, kalbinle bağlan.

- Ara bul. Her ne ararsan kendinde bul.

- Kendisini tanımayan Yaradan'ı da bilmez.

- Ellerin Kâbe'si var, benim Kâbem insandır.

- Kadınları okutunuz. Kadınları okumayan milletler yükselemez.

- Cennet için ibadet geçersizdir (Tanrı için olmalı).

- İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.

- İncinsen de incitme

- Elini tekt, Dilini pekt, Belini berk tut.

- Gazabını yutucu , Sır saklayıcı , Ayıp örtücü ol.

- Alın açıklığı, Sofra açıklığı, Gönül açıklığı ....

- Aşına, Eşine, İşine sahip ol.

- Marifet ehlinin ilk makamı edeptir.

(Duran Ali Gülçiçek, Alevi Bektaşi Yolu, S. 125)

- IV -

- İnsanlar beş kısım üzeredir: Kerimler, bahiller, şakiler, leimler, şahiler:
- Kerim: Yemez, verir.
- Bahil: Yer, vermez.
- Şaki: Yemez ve vermez.
- Leim: Yemez ve vermez, hem de verene engel olur.
- Şahi: Yer ve verir.

(HHBV. Vasiyetnamesi S. 95)

ONA DAİR:

HACI BEKTAŞ’IN DÜŞÜNCE DÜNYASI

Hacı Bektaş'ın düşünce dünyasını çizmek, bir anlamda onun eserlerinin muhtevasını tanıtmak olacaktır. Bu iş, bizim "aslî yapısıyla Bektaşilik veya bozuluş devri öncesi Bektaşilik" kabulümüze de esas olacağından etüdümüzün en önemli kısmı sayılabilir.

Hacı Bektaş'ın eserlerinin filolojik-teknik tanıtımı, bu yazının hedefi dışındadır. Kaldı ki, bir kısmı Köprülü tarafından yapılmış olan bu tanıtım, Prof. Esad Coşan tarafından tamamlanmış bulunuyor.

Hacı Bektaş'ın düşünce dünyasını tesbitte, onun baş eseri ve aynı zamanda tasavvuf tarihinin âbide eserlerinden biri olan Makaalat'a öncelik vereceğiz. Makaalat'ı izleyen ikinci eseri Besmele tefsiri veya Şerh-i Besmele ise, yalnız ilâhî merhamet konusunun işlediği için ondan bazı nakiller yapmakla yetineceğiz.

Horasan erenlerinin temel düşünce ve deyişlerini Makaalat veya Maarif adı altında topladıkları, bilinen bir husustur. Mevlânâ'nın babası Bahaeddin Veled'in Makalaat'ı, Muhakkık Tirmizi'nin Maarif, Mevlananın mürşidi Tebrizli Şemsin yine Makaalatı bu türün seçkin örneklerindendir.

Makaalat-ı Hacı Bektaşı yayınlayan Coşan'ın tespitlerine göre bu şaheserin esas dili Arapça ise de manzum veya düz yazı türünde yazıldığı hususu, şimdilik tartışmaya açıktır. Eserin, genel tasavvuf düşüncesi açısından değerlendirilişi yapıldığında şunu söyleyebileceğiz:

Hacı Bektaş Makaalatı, Mevlâna Mesnevisinin kısa bir özeti veya fihristi gibidir. Ondaki duygu, seziş ve tefekkür kudreti Mesneviden asla geri kalmaz. Öte yandan o, sadece yaratıcı bir dehanın değil, aynı zamanda kurucuyönetki bir dehanın eseri sıfatıyla seçkinleşir. O aynı zamanda felsefi-akli tahlillerden daha çok, sezgi-ilham ürünlerine öncelik vermekle de, sufi düşünce açısından takdire daha layık bir görünüm arz etmektedir. Böylesine kısa bir eser bünyesine, böylesine temel kavram ve inançları sıkıştıran Türk velisi, eskilerin deyişiyle, bir sehl-i mümteni abidesi vücuda getirmiştir. Bizzat Hacı Bektaş şöyle diyor:

"İnsanın vücudun, şeriatın ve tarikatın hakikatın ve marifetin ahvallerin icmalen beyan ve kudretim yettiğince ıyan kıldım. İhtisar üzre... Ziyadesin isteyen mufassalata nazar etsin. Baki mübarek haberler Kur'an tefsirinde ve ahadis-i nebevide ve tezkiretü'l-evliyada malum ola" (Makaalat, 111)

Bu satırlarda Türk velisi, tam bir sufi tevazuu içinde eserinin muhteva, gaye ve espirisini vermenin yanı sıra, diğer İslâmî kaynak ve eserlerin okunması gereğine işaretle de, bir edeb büyüklüğü göstermektedir.

Makaalat, Kur'an ve sünnetten kaynaklanan, İslâmi düşünce ile, bu iki kaynağa ters düşmeyen Türk hassasiyet, duygu ve bir ölçüde de töresinin mükemmel bir kompozisyonudur. Bunu şu şekilde ifadeye koyabiliriz: Makaalat, Kur'an ve sünnet üzerine çevrilmiş bir Türkmen yorumudur. Öyle bir yorum ki, ne musevideki İranîlik ne de medresenin Arap motif ve örflerine örneklik tanımaz. Bu noktada, daha önce temas ettiğimiz bir hususu, bir kez daha hatırlatalım:

Hacı Bektaş, Anadolu'ya geldiğinde, Selçuklu'nun; Arapça kültürüne ağırlık veren medrese merkezi olan Kayseri ile, İran kültür ve estetiğine öncelik tanıyan Konya'sı yerine tamamen, en azından büyük ölçüde Türk kalan Kırşehir civarına yerleşmiştir. Bu, üzerinde durulacak bir noktadır. Ve bundan çıkarılacak ilk sonuç da, yukarda işaret ettiğimiz espiridir, kanısındayız. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in, Hacı Bektaşın eserleri ilgili şu tespiti bir gerçeğin ifadesidir:

"Hacı Bektaş fıkıhla örfü Oğuz töresi ile Kur'an ve sünneti telife çalışan bir insandı. Bektaşilik bütün Türkmenler arasında yayılınca, dinî müceddidin hayatı, Kızılbaşların lisanında mitoloji hâline dönüştü." (1)

O hâlde, temel inanç ve boyutları bakımından Makaalat veya Hacı Bektaş düşüncesi Kur'an ve sünnet kaynaklı genel sufi düşüncesinin tamamen içindedir. Tarihî boyunca en büyük Bektaşi düşmanlarının bile, Hacı Bektaş'dan saygı ile bahsetmeleri bundandır. O, Türkün karakteristik vasıfları ile tasavvufu kaynaştırırken İslâm dairesinden dışarı çıkmıyor, Kelâm-Felsefe mensupları gibi dış etkilere kapılmıyor. Sonuçta karşımıza İslâm ahlâk ve ruhuyla Türk duygu ve civanmertliğinin birleşimi olan alp-eren tipinin bir tür amentüsü çıkıyor.

Bu âmetünün temel nitelikleri Hacı Bektaş gibi, Mevlâna ve Ahi Evren'de de aynıdır. Daha sonraki pirlerde de aynı olacaktır. Anadolu Halvetilerinin, bu kamu vicdanını ifade eden çok güzel bir gelenekleri vardır: Bütün dualarında, Anadolunun evtad-ı erbaasına özel olarak dua ve iltica ederler. Eftad-ı Erbaa (dört direk) Hacı Bektaş, Mevlâna, Hacı Bayram Veli ve Şeyh Şabanı Velidir. İlâve edelim ki, Eftad-ı Erbaa geleneğinde bu sıra resmî bir karakter taşır. Söz konusu kabul, bu erenlerin kamu vicdanındaki yerlerini göstermesi bakımından ilginçtir.

Demek oluyor ki, Anadolu insanı, Horasan erlerinin, başlangıçta bir birlik (vahdet) temsil ettiklerini , orta devrelerde, nüanslarla beliren bir bölünme arz ettiklerini, fakat sonunda yine bir birliğin hedef ve esas olduğunu kabullenmektedir. Bir Arap yazarın, Hacı Bektaş'la

ilgili şu tespiti üzerinde durduğumuz nokta bakımından önemlidir. Hallac'a dair araştırmalarıyla ünlü Prof. Kâmil Mustafa eş-Şeybi şöyle diyor: "Anlaşılan odur ki, Hacı Bektaş'ın tarikatı devrinin tasavvufî anlayışından çok basit nüanslarla, ayrılıyordu. İcraları sırasında mum yakılan ve yemek yenen zikir meclisleri, sema ve müritlere kıldan mamul elbiseler giydirilmesi gibi... " (2)

Bu girişten sonra, Makaalatın fikir ve muhteva örgüsünü tanıtma işine geçebiliriz.

İlk dikkat çeken husus, düşüncelerin Kur'an ayetlerine ve hadislere dayandırılmış olmasıdır. Bazı bölümlerle, sayfaları hemen tamamen ayetlerle doludur.

Dikkat çeken ikinci önemli husus, hangi mânada kullanırsak kullanalım en basit anlamda bir şiilik olmayışıdır. Hatta, hünkârın bu eserinde, bizim tarikat Aleviliği dediğimiz dengeli Alevilik bile gündeme getirilmemiştir. Konuyu, Makaalat bünyesinden izlemeye geçmeden, Prof. Coşan'ın tespitini sunalım:

"Hacı Bektaş'ın on iki imamcı Şii olduğu nereden çıkmıştır? Bu iddia ilk önce merhum Prof. Fuad Köprülü "Anadolu'da İslâmiyet" yazısında ortaya atar. Delili, tezimizin ikinci kısmında metnini verdiğimiz manzum Makaalatın o zaman emniyet umum müdürlüğünde bulunan nüshasının önsözüdür. Orada şu beyitler yer alıyor:

"Hem on iki imama ikrarım
Bunların zıddına inkarın olsun
Muhibb ol dostuna, zıddına düşman
Dilersen kim ola imanın ruşan"

Halbuki, anılan beyitler manzum Makaalat'ın diğer ve daha güvenilir nüshalarında yoktur. Ve aynı mahalde Hz. Ebubekir, Hz.Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali hakkında methiyeler yer almaktadır. Eserin nazımı olan Hatiboğlu'nun Letayifnamesinde aynı parçalar aynı şekilde bulunduğu ve Hatiboğlu'nun İznik medresesinde Hadis ve Tefsir

müderrisi olduğu bilindiği için, Köprülü'nün faydalandığı nüsha mukaddimesinin tahrif edilmiş olduğu derhal ispatlanmaktadır. Demek ki eserin istinsahını yapan müstensih, mutaassıp bir Alevi olduğu için, metindeki dört halife methine tahammül edememiş, metni değiştirmiştir. Kaldı ki, bahis konusu beyitler Makaalat'ın Hacı Bektaş'a ait metin kısmında değil. Hatiboğlu'nun esere eklediği mukaddime bölümündedir; Hacı Bektaşın değil, ancak Hatiboğlunun ne fikirde olduğunu gösterir. Böylece, Hacı Bektaş'ın Şii temayüllü olduğu iddiası bütünüyle dayanaktan mahrum kalmaktadır.

Hacı Bektaş'da, Aşık Paşa, Yunus Emre, Mevlâna gibi o çağların sünni, şeriata bağlı, riyadan, kötü huylardan, ilhat ve ibahiyecilikten uzak, olgun mutasavvıfları zümresindendir. Eserlerindeki fikirlerini Horasan'ın ve bilhassa Nişabur'un şeriata bağlı, fikri, tasavvufi, fıkhi ve ameli cereyanlarına bağlanmak ve izah etmek kabil olmaktadır. Biz bir edisyon kritikçi olarak onun eserini sağlam bir şekilde ortaya koymayı gaye edindiğimiz için bu konuda, teferruata inmeyi konu dışına çıkmak görüyoruz. Bu sebepten Hacı Bektaş'ın karakterinin tahlili, psikolojisi, felsefesi, fikirleri bu yazıya dayanacak, müteakip çalışmalara bırakılmıştır."(3)

Coşan'ın yapılmasını istediği ve beklediği çalışmalar cümlesinden sayılabilecek değerlendirmelerimizi sunmaya devam edelim: Coşan'ın, sünni sözünü İslâm içi manasında alarak bir kez daha söyleyelim ki, Hacı Bektaş'da Şiilik'i hatırlatacak hiçbir şeye rastlanmıyor. Ancak bunun anlamı Hacı Bektaş'ın Sünnî olduğu değildir. Hacı Bektaş mezhepler üstü bir insandır.

12 imam meselesine gelince, biz bu noktada Coşan'la aynı düşünüyoruz. Hacı Bektaş'ın eserinde on iki imama muhabbetle ilgili pasajlar olsa dahi, bu onun Şiiliğine delil olmazdı. Çünkü 12 imamı bütün tarikat muhitleri, hatta bütün müslümanlar sever. 12 imamdan birinin isminin geçtiği veya 12 imama saygının dile getirildiği her yerde Şiilik aramak, asla doğru değildir. Şiilik için başka kabullere ihtiyaç vardır. Bunun aksini, fıkıh bünyesinde kalsak bile düşünemeyiz. Detaya gitmeden şunu söyleyelim: Sünni fıkhın

en büyük imamlarından biri olan İmam-ı Azam'ın en büyük hocaları arasında Cafer Sadık, yani 12 imamın büyüklerinden biri vardır.

Hacı Bektaş, Şeriatın makamları içine "sünnet ve cemaat ehlinden olma" kaydını da koyuyor. (s.21) Ona göre, Hz. Peygamberin sahabelerinden birini inkar ve küçümseme, kişinin ibadetlerinin mahvolmasına sebep teşkil eder. (s.32) O, şunu söylemekten de kendini alamamaktadır: "Ve hem Muhammed baş parmak gibidir. Ebubekir şahadet parmağı gibidir. Ömer orta parmak gibidir. Osman taharet parmağı gibidir. Ali küçük parmak gibidir. " (s. 78) Prof. Şeybi, bu noktada şu isabetli tespiti yapıyor: "Beş vakit namazın Hz. Peygamber ve dört halifeye benzetilmesi, Peygamberin eşi Aişe'nin anılması vs. gibi hususlar, Şiilik'in Bektaşilik'e Hacı Bektaş'dan sonra girdiğini gösterir. " (4)

Osmanlılar'ın ilk devir Bektaşiliğine bakışları da böyledir. Köprülü'nün Belleten dergisinde tanıttığı bir Saltukname (5) bu konuda dikkate değer bir manzara arzediyor: Fatih Mehmed, Uzun Hasan'ın üzerine giderken Şehzade Cem'i Edirne'de sınırları koruması için bırakmıştı. Bu yörede Sarı Saltuk'un menakıbını duyan Şehzade, Ebulhayrumi adlı birini bir Saltukname yazmaya memur etmiş ve bir eser vücuda gelmiştir. Esere göre Sarı Saltuk Sünni ve Hanefidir. Rafızi ve Haricilerle savaşır. Hz. Peygamber'in olduğu kadar, Ebubekirin, Ömer'in, Osman'ın ve Ali'nin emanetlerini de taşır.

Burada bizi, anlatımın gerçeğe uygun olup olmaması değil, Osmanlı'nın Bektaşi'ye, o devir Bektaşi'sine bakışı ilgilendiriyor. Bu bakış Bektaşi'yi Şiilikten tamamen uzak görüyor.

Makaalat'ın dikkat çeken yanlarından biri de şeriata sarılmayı esas almasıdır. Şeriata lakayıtlık, dinin telefi olarak gösterilmektedir.

Şeriat deyimi, sufi literatürde, başlangıçtan beri tarikat deyimi ile birlikte kullanılmakta, ve bu iki kavram arasında bir münasebetin varlığına daima dikkat çekilmektedir. Gerçekten de, bu iki deyimin

ikisi de yol anlamına gelmektedir. Biri şeriat, geniş yol; ikincisi, tarikat bu geniş yol içinde kalabilecek tali küçük yol... Şu lûgat manalarındaki yakınlık, bu iki kavramın kurumsal manalarına da esrarlı bir biçimde yansımıştır.

Şeriat ana su yolu, geniş cadde, genel yol olduğuna göre onun içinde bir şeriat durumundaki tarikat, her şeyden önce şariatın ölçülerine saygılı davranacak, bunun da ötesinde ona her zaman hesap verme borcunda olacaktır. Tasavvufi literatürde tarikat kelimesinin şeriatla daima yan yana kullanılamasının ifade ettiği mana, bu ikisinin ayrı düşünülmeyeceği merkezindedir. Bir halveti sufinin şu sözleri, bütün sufilerin ortak kanaatlerini sergilemektedir.

"Şeriate ters bütün tarikatler batıldır. Şeriata aykırı bir yoldan giderek hakitata ulaşacağını sanan, şeytana oyuncak olmuştur. Tarikatın zahiri şeriat, içi hakikattır... " (6) Şeriat-tarikat münasebetinin pratik sonucuna götüren sorulardan biri de şudur: Sufinin, şeriat tarafından konan yükümlülüklerinden muaf olacağı bir aşama tasavvur edilebilir mi? Verilen cevap hep şu olmuştur: Mükellefiyetlerin kalkmasını haklı gösterecek bir aşama düşünülemez. Burada kasdedilen Hüseyin Nasırın da işaret ettiği gibi, iman meselesidir. Mükellefiyetlerde, beşeri ihmaller yüzünden savsaklamalar, kulu şeriat dışına çıkaramaz. (7) Denmiştir ki: "Kalıp baki kaldıkça yükümlülük de bakidir. " (8)

Şeriat mükellefiyet ve kulluk (ubudiyyet) olarak değerlendirilmiştir. (9)

Akla gelen, daha doğrusu sorula gelen ikinci soru şudur: Sufinin subjektif tecrübeleriyle şeriatın objektif verileri arasında çatışma ve çelişme olursa durum nasıl çözülecektir? Subjektif tecrübe mi esas alınacak, nassların beyanları mı? Sufilerin bu soruya verdikleri cevap çok kısa ve nettir:

Bireysel tecrübenin verilerini nasslara arzetmek ve şeriata uymayan kısımları reddetme yani şeriati esas almak... Sehl b. Abdullah et-Tüsteri (ölüm: 283-296) şöyle diyor:

"Kur'an ve sünnetin doğrulanmadığı her vect batıldır." Bu sözü nalkleden Avarif yazarı Sühreverdi şunu ekliyor: "İşte, sufilerin hal ve yolları budur. Bunun dışında hâl ve yol ileri süren, iddiacı, yalancıdır."

Bu genel bilgilerden sonra Hacı Bektaş'ın, tarikatının gayesi olarak gösterdiği iki şey var diyebiliriz:

Şeriata hizmet, Halka hizmet... Gerek Makaalat ve gerekse Besmele tefsirinde en sık geçen terimlerden biri de şeriattır. Diyor ki Hacı Bektaş:

"Her ne kim bu dünyada vardır helâl ve haram ve temiz ve pis konusu şeriatle bilinir. Zira şeriat kapısı ulu kapıdır. Allah bütün nesnelerin varlığını Kur'an içinde beyan etmiştir... Sakınmak gerek, Allah taalanın buyurduğun tutmak gerek ve saklığından kaçınmak gerek. O hâlde adam olanlar kendilerini ulu bileler ve Çalap taalanın neyh ettiğinden sakınalar. " (s. 3-4)

Hacı Bektaş burada, müslüman sufinin; İslamın, temel çerçevesine sadakat göstermeden bir yere varamayacağını çok güzel vurgulamaktadır. Bu hakim ve asgari müştereklerin toplandığı çerçeve saygıdan sonradır ki, Allah'a varışın sonsuz fezasında tarikat dediğimiz daha ince yollardan yürümek imkânı doğar.

Burada bir noktaya, sadece Hacı Bektaş ve Bektaşilik namına değil, bütün tasavvuf, hatta top yekün İslâm adına işaret etmek isteriz: Sufi literatürde şeriat -tarikat-hakikat-marifet vs. gibi sıralanmaları görenler bir yanlış kanıya kapılmakta ve bir yığın insanı da bu yanılgılarının çukuruna çekmektedirler. Sanılıyor ki, sıralanan bu mertebelerden birinden ötekine geçiş, bir öncekinin hükümden düştüğünü ifade edecektir. Böyle bir şey asla yoktur. Sufi, şeriat mertebesinden tarikat mertebesine geçti dendiğinde ruhen yükseldi demek istenir. Fakat bu şeriat kayıtlarından kurtuldu anlamını kesinlikle ifade etmez.

Tasavvuf tarihinde bunun tersini anlayan ve söyleyen tek sufiye rastlayamayız. Onlara göre, mertebeler yükselir ama şeriat bakidir. Çünkü o su ve ekmek gibidir, tuz gibidir. Yiyeceğimiz yemeklerin kalitesi fiyatı ne kadar yükselirse yükselsin, onları hazırlamada suya tuza daima muhtacız. Sudan müstagni kalınamaz. Ne ilginçtir ki, şeriatın lügat anlamı da geniş su yoludur.

Bu tespitin canlı örneği, hiçbir sufinin önderliğinde kuşkuya düşmediği Hz. Muhammed'dir. O, insanoğlunun varabileceği en yüksek ruhsal kemale ulaşmış, fakat şeriatın kayıtlarına bağlılıktan asla uzaklaşmamıştır. Herhangi bir sufi onun mertebesinin üstüne çıkamayacağına göre, şeriata bağlılık ruhsal kemalin de esası olacaktır.

İmdi, Makaalat'ın temel ayırımlarından biri olan: Şeriat, tarikat, marifet, hakikat dörtlüsünde bir sonraki makam, bir öncekinin daima beraberinde taşıyor olacaktır. Üst makama çıkan, Hacı Bektaş'a göre, mükellefiyeti azalan insan değil, aksine, yükümlülüğü ve ıstırabı çoğalan insandır. "Şöyle bilin kim, tarikat kavmi bu dünyada kendilerini bilerek yakan şâhitlerdir. Onlar ahirette yanmazlar. Zira bir kez yanan ayruk yanmaz." (s.4)

Altını çizerek dikkate sunacağımız noktalardan biri de şudur: Hacı Bektaş, dine ve sonuç olarak yükümlülüklere saygıyı esas alan sufilerin bile ötesine geçen bir titizlik içindedir. O, imanla amel arasında tam bir bağ görüyor. İman edip de amel işlemeyen, iman etmemiş sayılır. Böyle bir tavır, inkarın bir başka çeşididir.

Oysa ki hakim Sünnî düşünce, amelsizliğin imanı ortadan kaldırmayacağında ısrarlıdır. Hacı Bektaş ise şöyle diyor: "Çalap Tanrıya inanmak imandır ve buyruğun tutmak dahi imandır. Tanrı taeala'nın buyruğunu tutmayıp, yapma dediğini yapmak Tanrıya inanmamaktır." (s.16)

Burada, "günah işleyen müminin durumu"nu ele alan mezhep tartışmalarına girmek istemiyoruz. Fakat Makaalat'ın şu ifadesine

dayanarak diyebiliriz ki Hacı Bektaş'a göre, ameli olmayan kişi iman etmiş sayılmaz. Bu tespit Hacı Bektaş'ın, iman-amel münasebeti bahsinin, amelsizliğe en ağır sonucu yükleyen titiz mutasavvıflardan biri hâlinde karşımıza çıktığının delilidir.

Tarikat aşamasının kendi içinde en önemli makamı "pirden el alıp tövbe etmektir." (s.23) İkinci makam ise "mürid olmaktır". Mürit te üç türlüdür: 1. Mürid-i Mutlak: Bu, mürşidine tam teslim olan gerçek müriddir. 2. Müridi mecazi: Bu mürşide dış görünüşü ile intisab etmiş fakat bütün varlığı ile ona teslim olmamış kişidir. 3. Müridi Mürted: Bu, sahte mürit olup onun mürşide intisabı art niyet taşır. Davası, mürşidden feyz almak değil, onu denemek, onun açığını yakalamaktır. (s. 25) Mürşidden beklenenin Allah yolunda ilerlemek ve ruhun esrarını kavramak olduğunu, Hacı Bektaş'ın beyanlarından anlıyoruz. Diyor ki: "Bizim sözümüz can beyan kılmaktır." (s. 40,46) Hacı Bektaş, mürşide ve mürşid-mürid münasebetine yüklediği bu mana ile "mürşidsiz tasavvuf ve ruhsal ilerleme olmaz." yolundaki sufi kanaate katılmaktadır. Daha önce de söylediğimiz gibi, Bektaşilik'in mürşid meselesinde farklı bir tavrı yoktur.

Makaalat'ın en dikkat çekici ve en hayranlık verici yönlerinden biri de aşk ve sevgiye tanıdığı üstün değerdir. İnsanla Allah'ın temas çizgisinde aşk zuhur eder. Aşk, insandaki gönül denen cevherin hakimiyeti olayıdır. Hacı Bektaş, gönül yerine can tabirini kullanmaktadır ki, bu, mesnevinin de izlediği bir tavırdır. Can veya gönül, insanın sonsuzluğunu, ölümsüzlüğünü, yüceliğini; iğreti, adi, geçici değerlerden tiksinişini dile getiren bütün manaların tek kelimeyle ifadesidir. Gönül varsa aşk vardır ve aşk varsa her şey güzel, her şey yolunda, her şey ayarındadır. Gönül varsa Allah, yani mutlak iyi ve güzel, hayatımıza katılmış demektir. Onun katıldığı hayat ise güzel ve iyi ile dopdoludur.

Sufilerin en çok sözünü ettikleri ve en büyük değere layık gördükleri kavramlardan biri de aşktır. Onlar aşkı, genellikle akla mukabil bir kuvvet olarak ele almaktadırlar. Aklın Allah yolundaki güçsüzlüğüne mukabil, aşk emin bir delil, güvenilir bir erdiricidir. Aklın çekici

belirişlerine bakarak ona bağlanan ve onu tek rehber bilen filozoflar ya Allah'a varmamışlar veya sonunda aşka teslim olmak zorunda kalmışlardır.

Akıl, Allah'ın, isim ve sıfatlarının tecellileri olan varlıklar âleminde dolaşır ve o âlemin izahını yapar. Varlığın özü ile temasa gelme olayı ise aklın gücünü aşar. Özün tezahürü ile uğraşmaktan başka hüneri olmayan akıl, özü anlamak ve anlatmaktan uzaktır. Özden bize sesler getirecek olan tek kuvvet aşktır. Çünkü öz, kendisini aşk dediğimiz bir temel duygu ve arzu ile hissettirmektedir. (10) Akıl bu arzuya uzaktan tercüman olabilirse de onun yerini alamaz. O halde, akıldan fayda bekleyenler onu vahiy ve aşk nuruyla parıldatmalıdırlar.

Aşktan uzak düşürülmüş akıl ve ilim, insanı, özlediği ilahi ve mutlu yönde yürütemez. Bir tür cambazlık ve menfaat oyunu olarak kalır. Akıl ve onun gözlemlerinin sonucu olan ilim, güzel ve mutlu verilerle insanlık ufkuna aydınlık getirebilmek için aşkın eteğine yapışmışlardır. Mutasavvıfların bu geleneksel kanaatleri, asrımızın mevlânâsı unvanını almış bir İslâm şair düşünüründen, Muhammed İkbal'den dinleyelim:

"Bana akıl verdiğin gibi divanelik de ver. İç alemin cezbesine giden yolu ver bana. İlim, kafa yormada karar kılar, aşkın makamı ise asla uyumayan kalptir. İlim, aşktan istifade edinceye kadar fikirlerin temaşahanesinden başka bir şey değildir." (11)

Eserinin bir başka yerinde İkbal bu noktaya şöyle değinir:

"Garplıların nezdinde akıl, hayatın nizamı, şarklılar için de aşk kâinatın özüdür. Aklın hakkı tanıması aşk sayesinde mümkündür. Aşk ise akıldan sadece bir dayanak olarak yararlanır. Eğer aşk akılla yan yana gelirse müstesna bir alem kurar. O hâlde kalk, o müstesna alemin plânını çiz, aşkı akılla kucaklaştır." (12)

Sonuç olarak, sufilere göre "insan vücudunu saran egoizm, kötülük

ve yokluk gömleğini yırtacak tek kudret, aşktır. Nefis gömleği ilahi aşk ile yırtılanlardır ki, her türlü benlik ve ihtiras ayıplarından temizlenirler. " (13) Böyle olduğu içindir ki, İslâm düşüncesinin onur kişileri aşkı "gayelerin gayesi, makamların en yücesi, derecelerin en üstünü" (14) olarak görmüşler ve onu, insanı ebedileştiren mukaddes bir iksir gibi yüceltmişlerdir.

*****

Notlar:

1. Hilmi Ziya Ülken; Anadolu'da Ruhiyat Müşahedeleri: Hacı Bektaş Veli, Mihrab Mecmuası, yıl:l, sayı: 15-16. sayfa: 523.
2. Kâmil Mustafa Şeybi; es-Sıla Beyne'tTasavvuf ve't-Teşeyyu'. Bağdad, 1383, 379.
3. Esat Coşan: Hacı Bektaş Velinin Makaalâtı, Ankara, tarihsiz, sayfa: XXXVII.
4. Şeybi. 380.
5. Belleten. yıl: 1943, sayı: 27, sayfa: 430 vd.
6. Muhammed b. Hasan el-Halveti; ElÂdabu's-Seniyye, vr. 84.
7. Seyyid Hüseyin Nasr; Ideals and Realities of Islam, Boston. 1964. sayfa:93 vd.
8. Şihabuddin Ebû Hafs Umar; Avârifu'1Maarif, Mısır. 1968, bab: 62.
9. Ebu'1-Kaasım Kuşeyri; er-Risale, Kahire. 1970. 1 /296.
10. Louis Massignon; Essai sur les Origines de Lexiqve Techique de la Mystique Musulman. Paris. 1968. 40-41.
11. Muhammed Lahori İkbal: Câvidnâme. Lahor, 1942. 4.
12. ibid. 71.
13. Kenan Rifai; Şerhli Mesnevi, 11.
14. Ebü Hamid Muhammed Gazâli; İhyau Ulûmu'd-Dîn. Mısır, 1967. 4/365.

Prof. Dr. YAŞAR NURİ ÖZTÜRK
(Tarihi Boyunca Bektaşilik, S. 96-107)

HACI BEKTAŞ VELİ'YE AİT MENKIBELER

Hacı Bektaş Velî'nin bilinebilen gerçek hayatı dışında bir de mitolojik hayatı vardır. Onun mitolojik hayatını masal unsurunun hakim olduğu menkıbelerinden öğreniyoruz. O, bu menkıbelerde sırası geliyor şahin, sırası geliyor güvercin oluyor, gerektiğinde de silkinip insana dönüşebiliyor.

Mesafelerin onun için hiçbir önemi yok. Sabah namazında Kâbe'de, öğle namazında evinde olabiliyor. Onun bağırmasıyla yüzlerce kişi ölebiliyor, o isterse dağları yürütebiliyor. Ateşte yanmıyor, bastığı taşlarda ayaklarının izi kalıyor. Hatta öldükten sonra geri gelerek kendi cenazesini yıkayıp cenaze namazını bile kıldırabiliyor. Aşağıda ona ait olduğu söylenen ve çeşitli kaynaklarda yayınlanan menkıbelerden sadece birkaçına yer verilmiştir.

HACI BEKTAŞ VELİ'YE HACI DENİLMESİ:

Hacı Bektaş Velî'nin Hacı unvanını elde etmesi hikâye edilirken hocası Lokmân-ı Perende'den bahsedilir. Lokmân-ı Perende, hac ibadeti için Mekke'de bulunduğu arefe gününde canı pişi çeker ve

“bugün arefe bizim evde bugün pişi pişer” diye yol arkadaşlarına bahseder.

Bu durum Nişabur’da bulunan Bektaş Velî’ye malum olur ve Lokmân-ı Perende’nin evine gider ve bir tepsiye birkaç pişi koymalarını söyler. Tepsiyi alan Bektaş Velî, Arafat’taki hocasına velayet yoluyla ikram eder.

Hocası, Hünkâr’ın yüceliğini anlamış ve hac dönüşünde kendisini karşılayan Nişabur halkına asıl hacının Bektaş olduğunu söyler. Bundan böyle Hünkâr’ın adı, Hünkâr Hâcı Bektaş el-Horasânî olmuştur

(Duran ve Gümüşlüoğlu 2010: 85-89)

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN HACIBEKTAŞ'A GELİŞİ

(....)

Rivayet öyledir ki Hünkâr, sabah namazını kıldıktan sonra köy halkına dualarda bulunur ve Sulucakarahöyük'e (Bugünkü Hacıbektaş ilçesi) güvercin donunda ulaşır, fakat bu durum Rûm erenleri arasında huzursuzluğa sebep olur. Hacı Bektaş'ın alt edilmesi için Karaca Ahmed adlı bir eren gönderilir.

Karaca Ahmed, her mahlûkun eşiyle oturduğunu, yalnız Sulucakarahöyük'de güvercin şekline girmiş bir erenin tek başına oturduğunu murakebe sonunda anlar. Bu eren Hacı Bektaş Velî'dir.

Rûm erenlerinden Bâyezıd Sultan halifelerinden Hacı Doğrul, Doğan şekline girerek, güvercin şeklinde duran Hacı Bektaş'ı avlamaya gelir. Heybetle güvercinin üzerine iner, Hacı Bektaş o anda insan şekline dönerek doğanı yakalar, aklı başından gidinceye kadar sıkar ve yere bırakır.

Hacı Doğrul, kendine gelince hemen ayağa kalkıp Hacı Bektaş'ın eline ayağına düşer, affedilmesini ister. Ona uyma konusunda söz verir. Bunu arkadaşlarına da anlatmak için geri döner. Ancak, Rûm erenleri bu daveti kabul etmezler. Herkes kendi yoluna gider.

Bu hâl, Hacı Bektaş'a malûm olur. O da bir rivayete göre, kırk gün, bir başka rivayete göre, üç gün çerağlarını söndürür. Bir işaretle altlarındaki seccadeler de kaybolur. Sonunda bir yere toplanarak Hacı Bektaş'a gitmeyi kararlaştırırlar, huzuruna varıp elini öperler. Hacı Bektaş'ın kimliğini, nereden geldiğini, kime bağlı olduğunu sorarlar.

Hacı Bektaş Horasan erenlerinden olduğunu Türkistan'dan geldiğini, mürşîdinîn Sultan Hoca Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman Perende olduğunu onlara da söyler. Erenler buna karşı delil isterler. Hacı Bektaş, Lokman Perende'den aldığı icâzetnâme'yi çıkarmak isterken, gökyüzünde bir duman belirir ve Hacı Bektaş'ın önüne düşer. Bu, yeşil sayfa üzerine ak yazıyla besmele ve ondan sonra icâzeti yazılı bir fermandır.

Hacı Bektaş Velî, bir süre mescitte yatıp kalkmaya başlar. Oraya gelen cemaat hiçbir zaman ona dikkat etmeyerek namazını kılar ve çıkar giderdi. Ancak çok geçmeden Hacı Bektaş Velî çevredeki bazı insanlarla görüşmeye başlar. Onunla ilgilenenlerin hemen hepsi de kerâmetlerine şahit olarak ona bağlanırlar.

Hacı Bektaş Velî, İdris Hoca ile karısı Kutlu Melek(Kadıncık Ana)'ın misafiri olarak bir süre evlerinde kalır. Ama, daha sonra câmide kalıp ibadetle meşgul olmaya devam eder.

Sulucakarahöyük'te Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin kerâmetleri sayesinde müridleri de gittikçe çoğalır. Bu kerâmetlerin bir çoğu ona bağlanmak istemeyen âsi ve inatçı mizaçtaki insanları yumuşatır.

Çok kısa bir süre zarfında herkes tarafından tanınan Hacı Bektaş bir gün, nice muhiblerle Sulucakarahöyük'ün güneyinde Alacık adlı bir

köye varır. Köy halkı Hacı Bektaş'ın yanına gelir, sohbet ederler. Akşam namazı vakti gelir, abdest alıp namaz kılacakları vakit köyün Kara Fakı adlı imamı izin almadan Hünkâr'ın önüne geçer, imamlığa başlar. Tekbir alıp namaza durduğu halde Kur'ân'dan hiçbir sure ve ayet aklına gelmez. Öylece durup bekler. Cemaat bu durumu görünce namazı bozar. Hünkâr, İmam'a:

"- Hakk'a giden hak uğrum hakkıyçün, erin önüne geçip imamlık edecek er görmedik. İzinsiz imamlığa geçiyorsun, hey yanı kara olası" der.

Bir gece Hünkâr, büyük bir kalabalığa hitap ederek bazı sorulara cevap verir. Bu sorulardan birisi ahiret hakkındadır. Köylülerden biri:

"-Ey ulu Hünkârımız, ben ölümü ve sonrasını çok merak ediyorum. Bana bunun hakikatini anlat" der. Hünkâr da:

"-Ey müminler, kıyamete inanmak sizin bildiğiniz gibi değildir. Zira, haram-helal ne bulursanız yiyorsunuz, giyiniyorsunuz. Bu iş inanmak mıdır?

Bu âlem; "O gün yeryüzü başka bir arza, gökler de başka göklere çevrilecek, insanlar kabirlerinden her şeye hâkim bulunan Allah'ın huzuruna çıkacaklar" ayetinde belirttiği gibi, harap olacak, kulun bu dünyadaki amelleri tartılacak ve ona göre mükâfatlandırılacaklardır. İyi hâl üzerinde olanların makamı Cennet, çiftleri Huriler olacak; Tanrı'dan korkmayanlar, nefsî ve dünyevî arzularını terk etmeyenler ise, "şüphesiz ki Cehennem, azıp sapmış olanların hepsine vaad olunan yerdir" ayetinde belirtildiği gibi, cehennem ateşini tadacaklardır." der.

Bu kez, ibadet etmenin sırrı ve tarikat hakkında sorular sorulur. Hünkâr Hacı Bektaş Velî:

"İbadet, şeriat makamlarındandır. İbadetin geçerli olabilmesi için temiz olmak gerekir. Temizlik de su ile olur. İnsan temiz olmayınca

yapılan ibadetler Allah indinde kabul olmaz, daima taharet üzere olmak ve şeytana uymamak lâzımdır.” der.

Böylece Hacı Bektaş'ın şöhreti kısa zamanda yayılır, Anadolu'nun her yanından muhib ve müridler akın akın onu görmeye ve ona bağlanmaya koşarlar. Semâhlar, safalar sürdürülür, meclisler kurulur, davetler verilir. Yoksullar, hastalar, murat almak isteyenler ona doğru koşmaya başlarlar.

Bu arada Hacı Bektaş Velî'nin seçtiği bir “Halifeler grubu” vardır ki Hünkâr, bunları Anadolu'nun muhtelif yörelerine irşad hizmetiyle gönderir. Bunlardan her biri gittiği her yerde mürid, muhib edinir, halkı uyarırdı. Hacı Bektaş Velî, otuz altı bin çerağ uyarmış, otuz altı bin Halife edinmişti. Bunların üç yüz altmışı, gece gündüz, Hünkâr'ın huzurunda hizmette bulunurdu. Hünkâr, Ahirete göçünce onların herbiri, Hünkâr'ın gönderdiği yerlere gittiler.

Bunların en meşhurları; Cemâl Seyyid, Sarı ısmâil, Hacım Sultan, Baba Resul, Pîr-âb Sultan, Recep Seydi, Sultan Bahâeddin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Sarı Kadı, Atlas-puş Sultan, Dust-ı Hudâ, Hızır Sâmir idi.

Hünkâr'ın hususî hizmeti, Sarı İsmâil'e aitti. Hünkâr, onu pek çok severdi. Halifelerden hiçbiri, onun mertebesine erişemedi. Hünkâr'ın ibriktârı o idi. Sulucakarahöyük'den bir yere gitmek istese çok defa yanına onu alırdı.

(.....)

Mehmet Kaytanbıyık
21. Yüzyıl, Ocak - Haziran 2009

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ÖLÜMÜ

Hacı Bektaş Velî, bir gün namaz kıldı. Evrâdını okudu, halvete vardı. Sarı İsmâil'i çağırdı:

"- Sen benim has Halifemsin, bugün perşembe, ben bugün ahirete göçeceğim, göçünce kapıyı ört, dışarı çık. Çiledağı tarafını gözle, oradan bir boz atlı gelecek, yüzünde yeşil örtü olacak. Bu zat atını kapıda bırakıp içeri girecek, bana Yasîn okuyacak. Attan inip selâm verince selâmını al, onu ağırla. Hulle donundan kefenimi getir, o beni yıkar. Beni yıkarken su dök, ona yardım et. Ceviz ağacından tabut yapar, beni tabuta koyun, ondan sonra beni gömün. Sakın onunla söyleşmeyin. Dünya hali budur, gelen gider.

Sen de hizmet et, sofra yay. Himmet dilersen cömertlikte bulun. Benden kisvet giyen her mürid konuk istesin, konuğa hizmet etsin. şeytan gibi kendisini görmesin. Kimsenin yatan itini kaldırmasın, kimseye karşı ululanmasın, hased etmesin" dedikten sonra ikinci vasiyetine geçer ve şöyle devam eder:

"-Öğüdümü tut, ölümümden sonra bin koyunla, yüz sığır kurban et, bütün halkı çağır. Hizmet et, onları doyur. Yedinci ve kırkıncı günü helva dağıt. Korkma erin harcı eksilmez. Ne kadar muhib ve mürid varsa davet et, onları topla, öğüt ver, sakın ağlamasınlar. Bir Halifem de Barak Babadır. Gerçek bir erdir, ona da söyleyin Karasi'ye varsın, Balıkesri'ye gidip orayı yurt etsin" dedi. Hünkâr böyle vasiyet ettikten sonra, Sarı İsmâil ağlamaya başladı:

"- Tanrı bana o günü göstermesin." dedi. Hünkâr:

"- Biz ölmeyiz, suret değiştiririz." diyerek onu teselli etti. Sonra Tanrı'ya niyazda bulundu. Peygambere salâvat getirdi. Kendisi kendisine Yâsîn okudu, Tanrı'ya can verdi.

Sarı İsmâil, vasiyet gereği Hünkâr'ın yüzünü hırkasıyla örttü. Halvetin kapısını çekip dışarı çıktı. Hünkâr'ın muhibleri ve müridleri, dört bir yandan gelerek ağlaştılar. Derken bir de baktılar ki, Çiledağı tarafından bir tozdur koptu. Bir anda yaklaştı, Hünkâr'ın dediği gibi bu zatın elinde bir mızrak vardı. Yüzüne yeşil nikâb örtmüştü. Altında da tarife uygun olarak boz bir at vardı. Erenlere, mürid ve muhiblere selâm verdi. Selâmını aldılar. Mızrağını yere dikti.

Atından inerek doğruca halvete girdi. kendisiyle beraber içeriye yalnız Sarı İsmâil girdi. Kara Ahmed kapıda durdu. Kimseyi içeriye sokmadı. Sarı İsmâil, su döktü, yüzü örtülü yıkadı. Yanındaki hulle donları kefen yaptı. Tabuta koyup doğruca musallaya götürdüler.

Boz atlı er imamlık etti, erenler de saf olup ona uydular. Namazı kılındı, götürüp mezara koydular. Boz atlı, erenlerle vedalaştıktan sonra atına atlayarak yürüdü. Sarı İsmâil;

"Acaba bu kim diye merak etti. Eğer Hızır'sa görüştüğüm için tanımam lâzımdır" deyip ardından koştu, yüzü örtülü o kişiye:

"-Namazını kıldığın, yüzünü gördüğün er hakkı için, kimsin bildir bana." dedi.

Boz atlı er, Sarı İsmâil'in yalvarmalarına dayanamadı, örtüsünü açtı. Hacı Bektaş Velî'nin kendisinden başkası değildi. Sarı İsmâil atının ayağına düşüp yalvardı:

"-Lütfen erenler şahı, otuz üç yıldır hizmetindeyim, kusurum var seni bilememişim, suçumu bağışla." dedi. Hünkâr da:

"- Er odur ki, ölmeden ölür, kendi cenazesini yıkar. Sen de var buna gayret et." dedikten sonra Çiledağı'na yönelip gözden kayboldu. Rivayete göre, Hacı Bektaş Velî vefat ettiğinde 63 yaşındaydı.

Mehmet Kaytanbıyık
21. Yüzyıl, Ocak - Haziran 2009

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN HIRISTİYAN ZÜMRELERLE İLİŞKİSİ:

Hacı Bektâş Velî, sadece bir mütefekkir/mutasavvıf değildir. O tıpkı hocası Ahmet Yesevî ve ceddi Hz. Muhammed gibi söylediklerini uygulayan bir aksiyon insanıdır da. Anadolu'da karşılaştığı Hıristiyan zümrelerle her zaman olumlu ilişkiler içerisinde olmuştur.

Bir defasında Kayseri'den Ürgüp'e gelirken yolda Sineson adlı bir Hıristiyan köyüne ulaşır. Bir Hıristiyan köylü kadını, pişirdiği çavdar ekmeğinden Hünkâr'a ikram eder ve o köyün toprağında buğdayın yetişmediğini söyleyerek, çavdar ekmeği ikram ettikleri için kendilerini ayıplamamasını ister.

Hünkâr, bu sözü duyunca: "Bereketli olsun, çavdar ekin buğday biçin, küçük hamur yapın, büyük somun alın." diye duâ eder.

Menkıbeye göre, duâ kabul olunca o köydeki Hıristiyanlar, Hünkâr'ı ziyaret edip adaklar getirmişlerdir. (Firdevsî, 1958: 23-24)

Velâyetname'de anlatılan bu olay, bir Bektâşî dervişinin Hıristiyanlara nasıl davranması gerektiğinin ölçülerini belirlemektedir. Gayr-i müslimlerin bir iyilik görmeleri için duâ edilebiliyorsa, Müslümanlarla birlikte onlara da hizmet götürülmesi, tabiidir.

Hacı Bektaş Velî'nin rahle-i tedrîsinden geçen dervişler, gerek dergâh içinde gerekse dergâh dışında insanlara çeşitli hizmetleri götürdükleri için, "hâdimü'l-fukarâ ve'l-mesâkîn" lakabı ile nitelendirilmişlerdir

(Osman Eğri, İslam Tasavvufu ve Hoşgörü)

HACI BEKTAŞ VELİ'NİN MEVLÂNÂ İLE İLİŞKİSİ:

Adamın biri, kötü yoldan kazandığı parayla bir inek satın almış. Sonra yaptığından pişman olmuş. Vicdanını biraz olsun rahatlatmak için ineği Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına bağışlamayı düşünmüş.

O zamanlar dergâhlar aşevi görevi de görüyormuş. Gitmiş Hacı Bektaş-ı Veli'ye durumu anlatmış ve ineği bağışlamak istediğini söylemiş. Hacı Bektaş-ı Veli, "helal değil, bunu alamayız " diye ineği geri çevirmiş.

Bunun üzerine adam ineğini alıp Mevlana'nın dergâhına gitmiş. Mevlana hediyeyi hiç çekinmeden kabul etmiş. Adam Mevlana'ya daha önce Hacı Bektaş-ı Veli'nin bu ineği helal değil diye kabul etmediğini söylemiş ve ikisinin arasındaki bu davranış farklılığının sebebini sormuş . Mevlana:

“Biz bir karga isek Hacı Bektaş-ı Veli bir şahin gibidir. Öyle her leşe konmaz. O yüzden biz senin hediyeni kabul ederiz ama o kabul etmeyebilir.” demiş.

Adam bu kez de üşenmemiş kalkmış Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına gitmiş. Hacı Bektaş-ı Veli'ye:

"Siz benim bağışımı kabul etmediniz ama Mevlana kabul etti. Bana bunun sebebini açıklar mısınız?" diye sormuş.

Hacı Bektaş-ı Veli şöyle cevap vermiş:

”Bizim gönlümüz bir su birikintisi ise Mevlana'nın gönlü okyanus gibidir. Bu yüzden, bir damlayla bizim gönlümüz kirlenebilir ama onun engin gönlü kirlenmez. O senin hediyeni onun için çekinmeden kabul etmiştir.”

İÇİNDEKİLER:

HACI BEKTAŞ VELİ KİMDİR? - 2

ŞİİRLERİ:

Şiirler 1 - 3
Şiirler 2 - 4

ONUN İÇİN:

Arzulayıp sana geldim - 6
Biz de hanedana gidek der idik - 7
Dün gece seyrimde bâtın yüzünde - 8
Hacı Bektaş - 9
Hacı Bektaş Semahı - 10
Hacı Bektaş Veli - 11
Hacı Bektaş-ı Veli'den ilkeler - 12

DÜZYAZILARI:

Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Velî'den - 13
Kitâbü'l-Fevâ'id'den - 15
Seçme sözler - 18

ONA DAİR:

Hacı Bektaş'ın düşünce dünyası - 22
Hacı Bektaş Veli'ye ait menkıbeler – 34

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com